

SHORT COMMUNICATION

نکته های پزشکی و دارویی در مقامات (داستانواره های) سیوطی

Medical and Pharmaceutical Points in Seuyoty's Anecdotes (Maqaamas)

Hassan Dadkhah

Associate Professor, Department of Arabic Language and Literature Shahid Chamran
University of Ahvaz, Iran

Correspondence: Hassan Dadkhah; Associate Professor, Department of Arabic Language and Literature Shahid Chamran University of Ahvaz, Iran;
h.dadkhah@scu.ac.ir

حسن دادخواه

دانشیار دانشگاه شهید چمران، اهواز، ایران

نویسنده مسئول: حسن دادخواه، دانشیار دانشگاه شهید چمران،
اهواز، ایران

h.dadkhah@scu.ac.ir

Abstract

Seuyoty was one of the most celebrated medieval authors in Arabic literature and during a literary period known as Mamlooki era. Although anecdote (Magama) is a literary type which is written like a story and is based on the beggarliness and trickery of the first character of the story, Seuyoty's anecdotes (Maqaamas) are different from the anecdotes of his predecessors. Seuyoty's Magamas are not in the form of stories. They include interesting subjects such as health, medicine, and therapy. In this article, a number of his Maqaamas are reviewed in order to show the readers some indications of medical issues in these writings. This point indicates the special attention of this renowned author to social issues and people's affairs, including health and improving people's knowledge of necessary social issues.

Key words: Seuyoty, Anecdote (Maqaama) writing, Medical points, Food properties

Received: 14 May 2014; Accepted: 26 Sep 2014; Online published: 10 Nov 2014
Research on History of Medicine/ 2014 Nov; 3(4): 231-238

خلاصه مقاله

سیوطی یکی از نویسندگان نامدار و پرکار در ادب عربی سده میانه و عصر ادبی موسوم به عصر مملوکی است. گرچه مقامه، گونه ای ادبی است که به شکل داستان و بر پایه تکدی گری و حيله ورزی شخصیت اول داستان نوشته می شود؛ اما مقامات سیوطی، متفاوت با مقامات پیش از او، نه در قالب داستان ولی حاوی موضوعات مفید، از جمله مسائل مربوط به تندرستی و دارو و درمان است. در نوشته حاضر، متن چند مقامه ایشان مورد بررسی قرار گرفته است تا اشاره های پزشکی و طبّی موجود در این اثر ادبی به خوانندگان شناسانده شود. این موضوع، نشان دهنده توجه این ادیب نامدار به مسائل مردم و جامعه، از جمله تندرستی افراد و بالا بردن اطلاعات مورد نیاز آنان است.

کلمات کلیدی: سیوطی، مقامه نویسی، نکات پزشکی، خواص خوراکی ها

- 1- Seuyoty, 2002: 335.
- 2- Azarnoush, 1998: 147.
- 3- Shamisa, 1994: 207.

مقدمه

از میان ادیبان نامدار عربی، دسته ای از ایشان کوشش کرده اند تا در قالب تولید آثار ادبی، افزون بر عرضه نثر و نظمى زیبا، نکات آموزنده ای را نیز به خوانندگان بیاموزند. از جمله این ادیبان، سیوطی است که در لابه لای متن مقامه های خود، نکاتی در باره تندرستی، امور پزشکی و خوراکی ها را نیز به خوانندگان عرضه داشته است. این جستار در پی آن است تا اشاره های پزشکی را در متن چند مقامه سیوطی، مورد شناسایی و بررسی قرار دهد. از این رو، واژگان و اصطلاحات و نام هایی که به نوعی به طب و امور مربوط به تندرستی می شود؛ از مقامات او بیرون آورده شده است و توضیحاتی در باره هر کدام به دست داده شده است تا خواننده بداند که در آن روزگار چه مسائلی در این باره مورد اهتمام مردم و ادیبان بوده است؟ در پیرامون این موضوع تاکنون پژوهشی انجام نشده است و این جستار می تواند نخستین گام در این باره باشد.

نگاهی به خاستگاه شخصیت سیوطی

ابوالفضل جلال الدین سیوطی در سال ۸۴۹ ه. ق در قاهره به دنیا آمد. هنوز هشت سال نداشت که پدر و مادر خود را از دست داد. هوش و حافظه ی وی چنان قوی بود که توانست تا هشت سالگی تمام قرآن را از بر کند. او در روزگاری می زیست که دانشمندان برجسته ای در تمامی رشته های علمی آن دوران، وجود داشت و بر این پایه، وی موفق شد تا از بیش تر آنان بهره برد. سیوطی در هفده سالگی، نخستین کتاب خود را نوشت و در بیست و سه سالگی نیز امتیاز افتاء به او واگذار گردید. وی در علوم تفسیر، حدیث، فقه، نحو، معانی، بیان و قرائت های قرآن، متبحر بوده است.^۱

سیوطی آثار گوناگونی در تاریخ علم، تاریخ عمومی، لغت شناسی و ادبیات از خود به جا گذاشته است که نام مهم ترین آن به شرح زیر می آید: در تاریخ علم، کتاب های طبقات الحفاظ، طبقات المفسرین، طبقات النحویین و المفسرین، تاریخ الخلفاء نوشته است و در حوزه ی زبان شناسی و ادبیات می توان به الاشباه و النظائر النحویه در ۴ جلد، جمع الجوامع در نحو، الاقتراح فی اصول النحو، جناس الاجناس، المزهر فی علوم اللغه و البهجة المرضیة اشاره نمود. او در زمینه علوم قرآنی و تاریخ اسلام صاحب آثاری مانند تفسیر الدر المنثور، الاتقان فی علوم القرآن و الخصائص النبویه می باشد. کتاب مقامات او نشان دهنده تبحر و استادی وی در نثر عربی است. به جهت فراوانی و تنوع آثار اوست که برخی وی را پر اثرترین نویسنده در سراسر تاریخ ادبیات عربی دانسته اند.^۲ سیوطی به سال ۹۱۰ یا ۹۱۱ در قاهره درگذشت.

مقامه نویسی

مقامه به طور کلی از انواع داستان های کهن می باشد که با نثر مصنوع آمیخته با شعر در مورد قهرمانی است که به صورت ناشناس در داستان ظاهر می شود و حوادثی به وجود می آورد و همین که در پایان داستان شناخته می شود؛ ناپدید می گردد تا آن که دوباره در نقشی دیگر، در مقامه بعدی آشکار گردد.^۳ لذا

- 4- Al-Daroubi, 1989: 293.
 5- Jinour, 2004: 46-7.
 6- Al-Daroubi, 1989: 293, 296-7.

مقامات را می توان مجموعه ای از داستانهای مجزاً دانست که دارای وحدت در موضوع است.

این نوع از نثر، که به سبب گرایش بیش از اندازه‌ی نویسندگان به آراستن متون ادبی و سنگین شدن کفهی الفاظ در آن، به نثر مصنوع و پیچیده شهرت دارد؛ از سده چهارم هجری در ادب عربی متداول گشت و نویسندگانی چون بدیع الزمان همدانی و حریری، سرآمد آن شدند. موضوع این مقامات، پند و اندرزهای دینی، طنز و انتقاد از بزرگان و حکمرانان بوده است.

در دوره موسوم به عصر مملوکی، توجه به این گونه از نثر فزونی یافت، از مقامات این دوره، می توان به مقامات صفدی، مقامات ابن المعظم، مقامات ابن الوردی، مقامات قلقشندی، مقامات سیوطی اشاره نمود.

ویژگی و سبک ادبی مقامات سیوطی

همان طور که اشاره شد در آغاز به وجود آمدن فن مقامه نویسی، موضوع آن بیشتر پیرامون تکدی گری و حيله گری شخصیت اول داستان بود ولی در دوره های بعد، موضوعات و مسائل و نکته های دیگری به مقامات راه یافت و اینگونه بود که شکل فنی آن از شیوه داستانواره بیرون آمد و شکل مقاله و خطابه های دینی و تربیتی به خود گرفت.

سیوطی از نویسندگان عصر مملوکی، سی مقامه از خود به جا گذاشته است. وی در نگارش مقامات خود، روش غیر داستانی را برگزید و از این روست که مقامات او بیشتر جنبه موعظه و خطاب دینی دارد به طوریکه در بسیاری از آن ها به معارف و نکات دینی اشاره کرده است. چنانکه می توان گفت سیوطی در هدف گذاری مقامه نویسی، نوآوری به وجود آورد زیرا در پاره ای از مقامات خود نقد اجتماعی و آموزش مسائل مورد نیاز مردم و از آن جمله نکات مربوط به تندرستی و آشنایی با دارو و درمان بیماری ها را مطرح کرده است.

سبک سیوطی در نگارش مقامات تفاحیه، وردیه، زمردیه، مسکیه، به این شکل است که ابتدا آیاتی از قرآن و سپس احادیث و روایاتی در ارتباط با موضوع مورد نظر بیان می کند و بعد از آن به شرح و تفصیل موضوع می پردازد و در آخر نمونه های شعری ذکر می کند.

در دو مقامه زمردیه و تفاحیه قبل از برشمردن فواید هر میوه یا سبزی لفظ «ما أدراک؟» را به کار گرفته است.

در مقامه مسکیه با خطاب «ایها...» خواص هریک را بر شمرده است. در مقامه وردیه از اصل تشخیص و جاندار پنداری بهره گرفته است و میان گلها، مناظره برقرار کرده است علی رغم اینکه این گفت و گو ساده و روان و بدون هیچ پیچیدگی است ولی به مقامه او امتیاز منحصر به فردی بخشیده است.

اشارات پزشکی در مقامات سیوطی

مقامه تفاحیه

سیوطی در این مقامه از خواص پزشکی - دارویی هفت میوه از جمله، انار، ترنج، به، سیب، گلابی، کنار و هلو سخن به میان آورده است. ابتدای کلام خویش را این گونه آغاز کرده است: «سألت طائفة فاقهة، عن مناقب الفاكهة و صفاتها المشاکلة»⁴، از گروهی آگاه و دانا در مورد منافع میوه و ویژگی های مشابه آن، سوال کردم. انار: انار در بیماری های ریه و خلط آور و برای صاف کردن صدا و رفع صرفه شدید مصرف فراوان داشته است. آب آن را قابض، ضد استفراغ، ضد تشنج دستگاه گوارش، بادشکن و مقوی لثه می دانستند. خاصیت آن، قبض کننده و بند آورنده خون است به همین جهت در اسهال و خون ریزی رحم مصرف می گردد و چون قند ادرار را کم می کند برای اشخاص مبتلا به بیماری قند و دیابت مفید است.⁵ سیوطی، چنین موضوعی را بدین شکل بیان نموده است:

«یدبغ المعدة من غیر آن یضر بعصبها، مع دهن بنفسح ینفع السعال الیابس کثیرا، إذا طبخ فی ماء و تمضمض به قوی لثة الفم، وإن شربه أمسک استرسال البول و استهال البطن و إن جلس فیہ النساء نفع من النزف و سدده.»⁶ "معدده را پاک می کند بدون آنکه به عصب آن آسیبی رساند، به همراه روغن گیاه بنفشه برای سرفه بسیار مفید است و اگر با آب پخته شود و با آن غرغر شود لثه دهان را قوی می کند، و اگر آنرا بنوشد از ادرار زیاد و اسهال شکم جلوگیری می کند و اگر زنان

در آن بنشین برای خون ریزی مفید و آن را می بندد".
ترنج: نمونه ای از فواید این میوه را این گونه می شمارد:
«يقطع القيء والاسهال المزمنين دهرًا»⁷. «استفراغ واسهال را در کسانی که سابقه طولانی دارند قطع می کند». «عصارته تسكن غلظة النساء»⁸. «شیره ی آن شهوت زنان را آرام می کند». «حبّه ينفع من لدغ العقارب، يقوى اللثة و يحلل الأورام»⁹.
"دانه ی آن برای نیش عقرب ها مفید است، لثه را قوی می گرداند، ورم ها را از بین می برد".

به: که در زبان عربی "سفرجل" نامیده می شود، ضد اسهال خونی، قابض، نرم کننده، آرام بخش و تسکین دردهای تورمی مانند دردهای سرماخوردگی، بعضی انواع بواسیر، ترک پستان و هرنوع تحریکات پوستی استفاده می کنند.¹⁰ نمونه ای از خواص آن در مقامه به شرح زیر بیان شده است:

«ينفع من الدوسنطاريا، يجبس النزف والعرق، ينفع الحلق من الخشونة و يحدث في قصبه الرئة لينة»¹¹. «به برای اسهال خونی مفید است، خون و عرق را بند می آورد، برای گرفتگی گلو مفید است و در نای نرمی ایجاد می کند».

سبب: «له خاصية عظيمة في تفريح القلب وتقويته من أنفع الأشياء للمسوسين والمذبولين أكلا وشمًا، يقوى الدماغ»¹². در یک مقایسه سبب را بهتر از گلابی می داند علی رغم این که گلابی خاصیت خویش را دارد، می گوید: «يشاكل التفاح في طبيعته ولكن التفاح خير منه و أولى، يقوى القلب والمدة من الاعتلال، يقطع العطش والقيء والاسهال»¹³. «گلابی در طبع شبیه سبب است اما سبب بهتر و مفیدتر است، گلابی قلب و معده را در برابر بیماری تقویت می کند و تشنگی و استفراغ و اسهال را از بین می برد».

هلو: هلو که معطر کننده، مسکن و ملین است و از برگها، میوه و هسته ی آن به عنوان دارو استفاده می شود البته برگ های آن نباید جوشیده شده و فقط در آب ولرم به اندازه یک قاشق چای خوری در یک فنجان خیسانده شده و پس از سرد شدن مصرف شود.¹⁴ «يقطع الالتهاب والعطش و مضاره، و يشهي الطعام، و يزيد في الباه و الاغتلام و دهنه ينفع من الشقيقة و أوجاع الآذان»¹⁵. «التهاب و عطش و مضرات آن را از بین می برد، اشتها آوراست به طراوت و شهوت می افزاید و روغن آن برای سرگیجه و درد گوش ها مفید است».

کنار: سیوطی حتی کنار را که میوه ای خودرو است در دسته میوه ها قرار داده است و این چیزی است که امروزه کمتر در ذهن می آید. و خواص آن را چنین برمی شمارد: «هو يمنع تساقط الشعر ويقويه و يطوله، يصلح لأمراض الرئة وللربو ويزيله و يعدله»¹⁶. «از ریزش مو جلوگیری می کند و آن را قوی و بلند می کند، بیماری های ریه و آسم را برطرف می کند و متعادل می سازد».

مقامه وردیه

این مقامه به اسم "ریاحین" نیز نامیده می شود و در مورد خواص گیاهان و گل هایی چون: گل سرخ، نرگس، یاسمین، بان، نسرين، بنفشه، نیلوفر، آس، ریحان و گل خوشبوی حنا بحث می کند. تفاوت این مقامه با سایر مقامات شیوه ی مناظره گونه ای که بین این گل ها برقرار است و یک نوع جانبخشی که به هر کدام داده شده است تا از زبان خویش همچون انسان ویژگی ها، برتری ها و خواص و فواید خویش را نسبت به دیگری بیان کند و به این ترتیب تاثیر بیشتری در ذهن خواننده دارد.

وی سخن را در این مقامه با چنین جملاتی آغاز می کند: «حدثنا الريان، عن أبي الريحان، عن أبي الورد أبان» قصه را شرح می دهد که ریاحین سبز شدند و شکوفه های باغ ها گل گشتند و مجلسی برقرار کردند تا کسی را که شایستگی پادشاهی باغ را دارد برگزینند. پس بزرگان گل ها بر بالای منبر رفتند تا هر کدام دلیل خویش را برای ناظران بیان کند ابتدا ورد که همان گل سرخ است خطبه ی خویش را چنین بیان کرد:

بسم الله المعين و به نستعين
«أنا الورد ملك الرياحين» من گل سرخ فرمانروای ریحان ها هستم. «أسكن حرارة الصفراء» حرارت و تب صفرا را آرام می کنم. «أقوى الباطن من الأعضاء» (الأعصاب) «اعصاب و درون بدن را قوی می گردانم». «أنفع الأحشاء، أقوى الأعضاء» برای روده ها مفید هستم و اعضا را قوی می کنم. «أنا و دهنی کیف شاء» من و روغنم هر گونه که می خواهیم. «أبرد أنواع الالتهاب الكائنة في الرأس»

7- Ibid: 303.

8- Ibid: 304.

9- Ibid: 305.

10- Jinour, 2004: 57.

11- Al-Daroubi, 1989: 312.

12- Ibid: 316.

13- Ibid: 320-1.

14- Mayer, 1981: 186.

15- Al-Daroubi, 1989: 327-8.

16- Ibid: 325.

"انواع سوزش موجود در سر راسرد می کنم". و رُبما استخراجها منه بالعطاس
 "وجه بسا با عطسه آن را خارج نمایم". أقماعی تقطع الإسهال و نفث الدم.¹⁷
 "کلاهک های من، اسهال و خروج خون را قطع می کنند."
 سپس "گل نرگس" به جلو می آید و خطاب به گل سرخ میگوید: «لقد تجاوزت
 الحد یا ورد و زعمت أنك جمع فی فرد» و به مباحث خویش می پردازد:
 «شمی ینفع من وجع الرأس و الزکام البارد» بوییدن من برای سردرد و
 سرماخوردگی مفید است "دهنی نافع لأوجاع العصب والأرحام ر وأوجاع المثانه
 والأذن و الصّلب و الاورام».¹⁸ روغنم برای دردهای عصبی و رحم ها و دردهای
 مثانه و گوش و ستون فقرات و ورم ها سودبخش است."
 "یاسمین" خواص خود را با فخر چنین بیان می کند:
 «أنا نفع من اللقوة والشقیقة والزکام ومن وجع الرأس البلغمی والسوداوی" من
 برای بیماری کج دهانی و میگرن و زکام و درد سر و مالیحولیا مفید هستم". وأقطع
 نرف الأرحام، ودهنی نافع من الفالج و وجع المفاصل».¹⁹ "خونریزی رحم ها را
 قطع می کنم، و روغنم برای شخص فلج و درد مفاصل مفید هست."
 "گل نسرین" به بالای جایگاه می رود و این چنین خویش را معرفی می کند:
 «أنفع من أورام الحلق و اللوزتین و وجع الأسنان، والدوی" برای غده های گلو و
 دو کوزه و دندان درد و بیماری مفید هستم."
 و الطنین فی الأذان و أفتح ما یسد به المنخران، أقتل الديدان».²⁰ و وزوز در گوش
 مفید هستم و بازمی کنم دو سوراخ بینی را از آنچه که آن را ببندد، کرم ها را می
 کشم.

"بنفشه" به پا می خیزد:
 «منافعی كثيرة الموارد أولد دما فی غاية الاعتدال فواید من بسیارند در نهایت
 اعتدال، خون تولید می کنم
 أنفع الحار من الرمد والسعال، ألین الصدر أنفع من التهاب المعد وأنفع من ورم
 العين ومن کل ورم حار ومن نتو المقعدة إذا تضمد بی علی تکرار».²¹ "برای سوزش
 معده مفید هستم و از ورم چشم برای مبتلا به چشم درد و سرفه سود می رسانم سینه
 را نرم می کنم وهر ورم سوختگی و از برجستگی نشیمنگاه اگر مداوم آن را با من
 پانسمان کند، مفید هستم."
 "نیلوفر" بعد از پایان سخنان بنفشه چنین پاسخی به او می دهد:
 «من شرب الیابس منک ولده قبضا علی القلب" هر کس خشک شده ی تو را
 مصرف نماید دچار فشار قلب"
 و ربا فی معدته وأمعائه وأحدث له الكرب" و باد و تورم در معده و روده هایش
 می شود و برایش سختی پیش می آید." مریناک یسقط الشهوة ویرخی المعدة عن
 القوة" شیره و مرینای تو شهوت را کم می کند و معده را از قوت خویش سست
 می کند.²²

مقامه زمردیه

این مقامه که شباهت زیادی به یک مقاله پزشکی در زمینه خواص سبزیجات
 و نقش آن ها در درمان بیماری ها را دارد؛ اطلاعات با ارزشی در خود دارد. وی
 از فواید هفت نوع از سبزیجات از قبیل، کدو، کاسنی، کاهو، خرفه، بامیه، خبازی
 بستانی، پنیرک صحبت کرده است و کلام خویش را با این مضمون که کسی در
 این مورد سوال کرده آغاز می کند: «سأل سائل، من أهل الوسائل، من یقصد فی
 المسائل و یرصد لدیوان الرسائل، عن خضروات السبغة»
 در ذیل به نمونه ای از آن ها اشاره شده است:

کاسنی: این سبزی خون را تصفیه می کند و اثرات سود بخشی روی کبد و کلیه
 و طحال می گذارد. خنک کننده بوده، معده را تقویت کرده و ترشح آن را زیاد
 می کند و چهره را طراوت می بخشد و داروی مسکن جهت سل ریوی درست
 می نماید.²³

«ینفع من ضعف القلب و المعد، و یفتح من الکبد و الطحال السدد ینقی مجاری
 الكلّی من الرّین».²⁴

"برای ضعف قلب و معده مفید است، گرفتگی کبد و طحال را باز می کند.
 مجاری کلیه را از گرفتگی پاک می کند."

کاهو: کاهو از آن دسته سبزیجاتی است که به عنوان خواب آور و مسکن

17- Ibid: 434-5.

18- Ibid: 441.

19- Ibid: 446.

20- Ibid: 450.

21- Ibid: 453.

22- Ibid: 459.

23- Jinour, 2004: 165.

24- Al-Daroubi, 1989: 487.

سرفه و کاهنده تحریکات عصبی استفاده می کردند به علاوه مصرف آن در درمان سیلان منی و روماتیسم نیز توصیه شده است. مسکن تشنگی و التهاب و مانع مستی، ملین جهت امراض حاره و پیوسته، سودا، صفرا، درد پستان و درد سر و رفع سرفه مفید است.²⁵ که سیوطی در مقامه فواید آن را این گونه وصف کرده است:

«هو یهیج للانسان شهوة المأکول» اشتهای خوردن غذا را در انسان برمی انگیزد²⁶ وینفع من اللذع العارض فی المعدة ومن حرقة المثانة» برای زخم معده و سوزش مثانه مفید است²⁶ یسکن حرارة الرأس والهدیان، ویسکن وجع الثدي»²⁶ حرارت سروهدیان را آرام می کند و درد پستان را تسکین می دهد.

خرفه: که نام عربی آن «الرجله» می باشد گیاهی است که برای بهره گیری از خواص داروئی آن را هر روز باید به صورت تازه مصرف نمود. ناراحتی های دستگاه هاضمه و دستگاه ادرار را بر طرف می نماید، آفت، عفونت دهان، بیماری های لثه را با جویدن خرفه خام مداوا کنید.²⁷

«تسفی من الضرس العارض فی الأسنان، ومن قرحة الأمعاء حرقها للانسان» از پوسیدگی دندان شفا می دهد و از زخم روده ها و سوزش آن برای انسان²⁸ و من نفث الدم من الصدر و القیء و الإسهال و من نرف النسوان،²⁸ و از خونریزی سینه و استفراغ و اسهال و خونریزی زنان و من الأوجاع و القروح فی الكلی و المثانة، و من حرقة البول و العطش»²⁸ و از دردها و زخم های کلیه ها و مثانه و از سوزش ادرار و تشنگی جلوگیری می کند.

پنیرک: خباز یا همان پنیرک که خواص داروئی آن ضدسرفه و مرجم سینه است و خاصیت آن نرم کننده است و چون دارای خاصیت مسهلی و ادرار آور است در تورم چرکی کلیه ها و در عفونت مثانه و اسهال خونی تجویز می گردد.²⁹

«یفتح سدد الكبد، ینفع ومن أوجاع المثانة وما بها من الأذیكرفتگی کبد را باز می کند، و برای درد مثانه و اذیت حاصل از آن مفید است یصلح خشونة الصدر والرئة»³⁰ گرفتگی سینه و ریه را بر طرف می نماید.

مقامه مسکيه

نام دیگر این مقامه «طیب» می باشد که در مورد خواص مشک، عنبر، زعفران و مشک زباد که ماده ی خوشبوی است، بحث می کند.

عنبر: «أنه یفید القلب والحواس والدماع قوة» برای قلب و حواس و مغز از لحاظ انرژی مفید است³¹ و ینفع شمه من أمراض البلغم الغلیظ والفالج واللقوة» و بوییدن آن برای بیماری های خلط سینه و بیماری فلج و کج دهنی مفید است. «طلأوه ینفع من الشقیقه و التزلات الباردة و الصداع» روغن مالشی آن از برای میگرن و زکام و سردرد³¹ و من جميع أنواع أوجاع العصب و الحدر إذا حل» برای انواع دردهای عصب اگر با روغن بان آمیخته شود³¹ فی دهن البان و دهن به فقار الظهر کثیرا»³¹ و ستون فقرات کمر با آن مالش داده شود، مفید است.

زعفران: در علم پزشکی ثابت شده که زعفران مسکن سرفه و برای تسکین دندان درد و درد عضلات و اسهال و قطع خونریزی بینی و بیماری سنگ کلیه و سنگ کیسه صفراء و نارسایی کبد مفید است.³² سیوطی از فواید آن چنین می گوید:

«یصلح العفونة و یقوی الأحشاء، یهیج الباه» عفونت را بر طرف می نماید و روده ها را قوی می کند، شادابی و طراوت را بر می انگیزد³² و یقوی الأعضاء، یجلو البصر و یمنع النوازل إلیه» «اعضای بدن را قوی می کند، چشم را روشنایی می بخشد و مانع از تشکیل مواد زائد مخاطی به دور آن می شود.»

زباد: مشک زباد که ماده ای خوشبوست و از گربه زباد گرفته می شود سیوطی فواید آن را به این شکل بیان می کند:

«قد رزقک الله أنواعا من المنفعة» خداوند انواع فواید را به تو روزی داده است.³³ «إذا شمک المزکوم نفعته من الزکام» اگر شخص مبتلا به زکام تو را بو کند از زکام نجات می یابد³³ «إذا ضمخ بک الدمالیل خففت عنها الآلام.»³³ اگر به دمل ها مالیده شود از دردهای آن ها می کاهد.

بر پایه آن چه گذشت می توان دریافت که سیوطی کوشش کرده است تا در مقامات نویسی، مردم را به خواص خوراکی ها و امور مربوط به تندرستی آشنا سازد. این موضوع می تواند نشان از ضرورت طرح این مسائل در جامعه آن روزگار و آگاه بودن سیوطی به این ضرورت مهم اجتماعی، دارد.

- 25- Jinour, 2004: 164.
26- Al-Daroubi, 1989: 489-90.
27- Sohrabi, 2009: 103.
28- Al-Daroubi, 1989: 492-3.
29- Sohrabi, 2009: 70.
30- Al-Daroubi, 1989: 496.
31- Ibid: 1101-2.
32- Jinour, 2004: 312.
33- Al-Daroubi, 1989: 1109.

نتیجه گیری

۱- سیوطی با توجه به رو آوردن مردم به شنیدن مقامه، کوشش نمود تا از این شوق و علاقه مردم در راستای آموزش آنان بهره گیرد. از این رو، وی در مقامه های خود به نکاتی مربوط به تندرستی مردم و خاصیت دارویی گیاهان اشاره کرده است.

۲- به رغم آنکه تا پیش از سیوطی، مقامه نویسان از زبان دشوار برای نگارش مقامه استفاده می کردند و مقامه نویسی را وسیله ای برای نشان دادن مهارت لغوی و ادبی خویش قرار داده بودند؛ ولی سیوطی، در مقامه نویسی، از زبان ساده بهره برد تا بتواند مخاطبان بیشتری را به خواندن مقامه های خود جلب کند.

۳- توجه سیوطی به نکات پزشکی و سلامت در مقامات او، نشان دهنده ضرورت طرح این مسائل در میان مردم است. در آن دوره به جهت بروز جنگ ها و شیوع بیماری ها و ناتوانی دولت ها از مهار و کنترل بیماری ها، ادیبی مانند او، با احساس مسئولیت اجتماعی، کوشش می کند تا با آموزش نکات ساده ای از خاصیت خوراکی ها، از گسترش بیماری ها بکاهد.

References

- Azarnoush A. [*Tarikh Zaban va Farhang Arabi*]. Tehran: Samt; 1998. [in Persian]
- Mayer JA. *Herbal drug*. Translated by Moniei S. Tehran: Ketabsara; 1981. [in Persian]
- Joniour S. [*Naghsh Giahan va Miveha dar Darman Bimariha*]. Tehran: Jam Javan; 2004. [in Persian]
- Al-Daroubi SM. [*Sharh Maghamat Seuyoty*]. Beirut: Al-Resala, al-Tabha al-Aoula; 1989. [in Arabic]
- Sohrabi M. [*Mojeze Giahan Shafabakhsh*]. Tehran: Arman Roshd; 2009. [in Persian]
- Seuyoty J. [*Hosn al-Mohazere fi Tarikh Mesr va Ghahere*]. Corrected by Ibrahim A. Cairo: Darolehyaa alarabiya, 2008. [in Arabic]
- Shamisa S. [*Anvae Adabi*]. Tehran: Ferdous; 1994.

